

«ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР»: SWOT-АНАЛІЗ ІНІЦІАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОМІСІЇ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ СИСТЕМІ ОСВІТИ

Кравченко Світлана Миколаївна

канд. іст. наук,

старший науковий співробітник відділу порівняльної педагогіки

Інститут педагогіки НАПН України, Україна

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-3350-4638>

Анотація. Проаналізовано ініціативу Європейської Комісії «Європейський освітній простір» (European Education Area), що допомагає державам-членам ЄС разом розбудувати більш стійкі та інклюзивні системи освіти і навчання. Відповідно до цього виражено основні напрями форсайтного розвитку європейського освітнього простору, зокрема: підвищення якості та справедливості в освіті та навчанні, переосмислення та оновлення професійних рамок вчителів та керівників шкіл, цифрова освіта, зелена освіта, Європейський освітній простір у світі. Констатовано, що в Україні реформування освітньої системи, трансформація її в ефективну освітню модель відповідно до європейських і світових суспільних запитів перебуває на основному етапі. За результатами дослідження зроблено висновок, що війна РФ проти України посилила навантаження на національну систему освіти, утім це не стало на заваді її розвитку, реформуванню та інтеграції до європейської та світової освітньої спільноти. Інтеграцію національної освіти в міжнародний освітній простір визначено одним із принципів державної політики у сфері освіти.

Ключові слова: освіта; інтеграція; інтеграційні процеси в освіті; європейський освітній простір; SWOT-аналіз.

**«EUROPEAN EDUCATION SPACE»: SWOT ANALYSIS OF THE
INITIATIVE OF THE EUROPEAN COMMISSION IN THE CONTEXT OF
INTEGRATION PROCESSES IN THE NATIONAL EDUCATION SYSTEM**

Kravchenko Svitlana

Candidate of History Sciences,

Senior Research Fellow of the Department of Comparative Education

Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Ukraine

ORCID iD: <http://orcid.org/0000-0003-3350-4638>

Annotation. The initiative of the European Commission "European Education Area" (European Education Area), which helps EU member states to jointly build more sustainable and inclusive education and training systems, is analyzed. In accordance with this, the main directions of foresight development of the European educational space are highlighted, in particular: improving the quality and justice in education and training, rethinking and updating the professional framework of teachers and school leaders, digital education, green education, the European educational space in the world. It was established that in Ukraine, the reform of the educational system, its transformation into an effective educational model in accordance with European and global public demands is at the main stage. Based on the results of the study, it was concluded that the war of the Russian Federation against Ukraine increased the load on the national education system, but this did not hinder its development, reform and integration into the European and world educational community. The integration of national education into the international educational space is defined as one of the principles of state policy in the field of education.

Keywords: education; integration; integration processes in education; the European educational space; SWOT analysis.

Постановка проблеми. Суспільство XXI століття актуалізувало інтеграційні процеси постіндустріального середовища. Україна не виняток у цих процесах, тому одним із пріоритетів форсайтного розвитку української держави є її інтеграція до європейського співтовариства. Україна зобов'язана узгодити та наблизити свої соціально-економічні інституції до стандартів країн Європейського Союзу (ЄС) і зробити їх відповідними загальноєвропейським вимогам.

Європейський вибір України зумовлений її геополітичним положенням і спільною історією формування та розвитку європейської культури [3]. І сьогодні, в умовах тривалої військової агресії РФ проти України, українці стали зі значно більшим позитивом сприймати євроінтеграційні настрої і підкріплювати їх практичними діями. Тож на сучасному етапі розвитку освіти інтеграція розглядається як найбільш значущий інноваційний освітній напрям XXI століття.

Політико-правові й організаційні аспекти означеного феномену в Європі закріплено передусім у Лісабонській конвенції (1997 р.) [4], спільній декларації міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» (1999 р.) [10], конкретизовано у процесі формування єдиного європейського простору освіти і науки в рамках реалізації організаційно-правових і методичних заходів Болонського процесу та в інших нормативно-правових документах, законодавчих актах, міжнародних угодах, які підписала Україна в контексті формування єдиного європейського освітнього простору.

Українське суспільство, як і все світове співтовариство, перебуває під впливом потужних зламів нашого часу, швидких змін умов життя, посилення конкурентних засад, утвердження дослідницько-інноваційного типу розвитку, переосмислення ціннісних орієнтирів і стратегій. Ці та інші сучасні виклики потребують модернізації освітньої системи як одного з базових складників соціально-культурного відтворення, успішної життєздатності індивідуума, його подальшого розвитку й існування в умовах глобалізації, євроінтеграції та національної самоідентифікації [6, с. 6].

Відтак, останнє десятиліття в українському науково-педагогічному дискурсі активно вживаним є поняття «європейський освітній простір», яке транслює єдність усіх освітніх стейкхолдерів (освітніх і виховних закладів, науково-педагогічних центрів, урядових і громадських організацій, що опікуються освітою) у різних країнах, геополітичних регіонах, а також у глобальному масштабі, їх взаємовплив і взаємодію за умов інтернаціоналізації різних сфер суспільного життя в сучасному світі [2, с. 13].

Аналіз досліджень і публікацій. Інтеграцію національної освіти в міжнародний освітній простір визначено одним із принципів державної політики у сфері освіти та одним із ключових аспектів освітньої діяльності в Законі України «Про освіту» (2017), Дорожній карті європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року (2023), концепції МОН України «План відновлення. Освіта і наука» (2022), концепції Нової української школи (2017), науковому виданні НАПН України «Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» (2016), наказі МОН України «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір» (2004) тощо.

Питання освітніх інтеграційних процесів неодноразово ставали предметом досліджень багатьох українських вчених. Зокрема важливими для вивчення теоретичних аспектів інтеграції української освіти в європейський освітній простір стали наукові розвідки, в яких з'ясовано нормативно-правову базу формування єдиного європейського освітнього простору (О. Локшина, Є. Хан), розглянуто соціально-економічні аспекти входження України в європейський і світовий науково-освітній простір (О. Передрій), схарактеризовано перспективи європейської інтеграції для української освіти (О. Локшина, Н. Дічек, М. Панчук), проаналізовано стратегічні орієнтири європейського дослідницького простору (А. Джурило, О. Локшина, О. Топузов, О. Шпарик), досліджено європейську рамку навчальної компетентності здобувачів загальної середньої освіти (В. Бунда, О. Глушко), а також, у яких досліджено теоретичні засади й еволюцію поглядів на феномен європейської інтеграції в контексті геополітичного бачення (О. Сокур, С. Череватий, Л. Хомутенко) та в розрізі зближення правової системи України і ЄС (К. Твердохліб).

Отже, огляд наукової літератури показав, що питання інтеграції в європейський освітній простір як ключового концепту розвитку сучасного освітнього середовища в Україні є актуальним, багатовимірним і потребує подальшого вивчення.

Мета статті. Провести SWOT-аналіз ініціативи Європейської Комісії «Європейський освітній простір» у контексті інтеграційних процесів у національній системі освіти.

Виклад основного матеріалу. Вагомою прикметою розвитку української освіти є істотна активізація міжнародної співпраці, зростання її відкритості інноваціям та світовим нововведенням, прийняття європейського вектору розвитку. У виразним показником того, що Україна бере активну участь у процесі формування єдиного європейського освітнього простору є ратифікація низки основоположних документів щодо взаємного визнання та інтеграції у сфері освіти і науки [11, с. 149].

Так, у 2022 р. Європейська Рада прийняла історично важливе рішення визнати євроінтеграційну перспективу України та надати нашій державі статус кандидата на членство в ЄС, зокрема на основі висновку Європейської Комісії (ЄК), в якому констатовано, що Україна має добре розвинену систему освіти з високим рівнем охоплення грамотністю (майже 100%) і потужними результатами в дослідженні якості освіти PISA-2018. Також відзначено значний обсяг фінансування освітнього сектору та високе охоплення українців вищою освітою. Як результат, у грудні 2023 р. МОН України було затверджено «Дорожню карту європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року», в якій чітко окреслено візію, визначено цілі та завдання для гармонізації секторальних політик і законодавства у сферах освіти та науки з європейськими на шляху до повноцінного членства України в ЄС [5; 8; 9].

У контексті цього важливим убачається SWOT-аналіз ініціативи Європейської Комісії «Європейський освітній простір» (European Education Area, EEA), що допомагає державам-членам ЄС працювати разом над розбудовою більш стійких та інклюзивних систем освіти та навчання [1]. Відповідно до цієї ініціативи рушієм розбудови європейського освітнього простору є освіта як фундамент для самореалізації, працевлаштування й активної, відповідальної громадянської позиції. Це вкрай важливо для життєздатності європейських суспільств і економік. Доступ до якісної й інклюзивної освіти, професійної підготовки та навчання впродовж життя є правом усіх громадян. Європейський

освітній простір працюватиме в синергії з Європейським планом навичок і Європейським дослідницьким простором, щоб використовувати знання, роблячи їх основою відновлення та процвітання Європи.

Європейська комісія та держави-члени ЄС працюють над затвердженням спільного бачення європейського освітнього простору, зосереджуючи свої зусилля на основних напрямках, які узагальнено за п'ятьма ключовими напрямами (табл. 1).

Таблиця 1

Основні напрями розвитку європейського освітнього простору

№ з/п	Напрями розвитку	Пропозиції для їх вирішення
1.	<p><i>Підвищення якості та справедливості в освіті та навчанні</i> (усі громадяни ЄС мають право на високоякісну й інклюзивну освіту, професійну підготовку та навчання протягом усього життя).</p> <p>Інклюзивна та високоякісна освіта, а також просування європейського виміру в навчанні, що підтримує загальні цінності, мають першорядне значення для створення та підтримки згуртованого європейського суспільства, яке є рушійною силою сталого зростання.</p>	<p><i>Ініціативи Європейської Комісії:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – проєкт «Шляхи до шкільного успіху»; – просування багатомовності та спільних цінностей; – забезпечення якісних інвестицій в освіту та навчання; – посилення дій Жана Моне; – розробка європейського підходу до освітніх мікрокредитів; – трансформація програми Erasmus+ і Європейського корпусу солідарності на більш інклюзивні; – сприяння мобільності молодих волонтерів у транскордонних заходах солідарності; – запровадження європейської системи якості для високоякісних систем ранньої освіти; – підтримка створення центрів професійної майстерності.
2.	<p><i>Оновлення професійних рамок вчителів та керівників шкіл, забезпечення їм високоякісної професійної підготовки та можливостей професійного розвитку.</i> ЄС працює над оновленням професій вчителів і наданням усім вчителям, інструкторам і керівникам шкіл високоякісної початкової освіти та можливостей професійного розвитку.</p> <p>Вчителі та керівники шкіл відіграють центральну роль у забезпеченні високоякісної освіти для всіх учнів, у розвитку та впровадженні інноваційних навчальних програм і методів викладання, які надають учням ключові освітні та життєві навички, необхідні їм для розвитку європейської сталої цифрової економіки майбутнього. Утім нестача висококваліфікованих учителів ставить під загрозу надання високоякісної та інноваційної освіти.</p>	<p>Щоб вирішити цю проблему, необхідно переоцінити основні напрями роботи освітян, забезпечити розвиток їхніх професійних компетенцій, сприяти їхній співпраці через різноманітні освітні проєкти, у тому числі міжнародні.</p> <p><i>Ініціативи Європейської Комісії:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розробка 25 вчительських академій Erasmus+ до 2025 року для створення мереж педагогічних навчальних закладів, асоціацій вчителів та зацікавлених сторін; – розроблення європейських рекомендацій щодо національних рамок кар'єри для підтримки кар'єрного зростання спеціалістів шкільної освіти; – збільшення кількості та якості періодів мобільності викладачів; – упровадження Європейської нагороди за інноваційне навчання для визнання роботи вчителів та їхніх шкіл.
3.	<p><i>Цифрова освіта.</i> ЄС сприяє розвитку високоефективної європейської екосистеми цифрової освіти та прагне покращити компетенції і навички громадян для цифрового переходу.</p>	<p><i>Ініціативи Європейської Комісії:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – політична ініціатива – План дій цифрової освіти (2021-2027); – інструмент SELFIE (саморефлексія щодо ефективного навчання шляхом сприяння використанню інноваційних освітніх технологій);

	<p>Цифрові навички необхідні, щоб дати кожній людині рівні можливості, зокрема знайти роботу та бути активним громадянином. Постійні технологічні зміни вимагають розвитку цифрових компетенцій і навичок упродовж усього життя.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – SELFIE для вчителів (для підтримки цифрової компетентності вчителів і покращення навчання в епоху цифрових технологій; співпраця з Європейським інвестиційним банком (ЄІБ); – програми Erasmus+ і European Solidarity Corps на 2021-2027 роки стали більш екологічними та цифровими; – Фонд відновлення та стійкості підтримує держави-члени у задоволенні їхніх потреб у цифровій освіті після пандемії COVID-19; – нова програма Digital Europe (DIGITAL) зосереджується саме на вдосконаленні передових цифрових навичок.
4.	<p><i>Розвиток «зеленої» освіти.</i> ЄС заохочує сектор освіти та навчання вживати заходів для сприяння переходу до «зеленого» та зміцнення компетенцій у сфері сталого розвитку всіх учнів. Підтримка зеленого та цифрового переходу є пріоритетною сферою політичної співпраці ЄС у сфері освіти.</p>	<p>У сфері освіти та навчання по всій Європі здійснюється широкий спектр ініціатив і дій щодо навколишнього середовища та сталого розвитку. Вони відображають прогрес і зростаючий суспільний інтерес.</p> <p><i>Ініціативи ЄС:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – створено коаліцію «Освіта для клімату» (спільнота учнів, студентів, викладачів та організацій, які займаються питаннями зміни клімату та сталого розвитку); – розроблено Рекомендації Ради щодо навчання для зеленого переходу і сталого розвитку для підтримки держав-членів у впровадженні сталого розвитку в освіту та навчання; – розроблено Європейську структуру компетенцій у сфері сталого розвитку, що визначає знання, навички та ставлення, які мають набути учні будь-якого віку для переходу до зеленого середовища; – створено спеціальну робочу групу зі сталого розвитку шкільної освіти; – програма Horizon Europe присвячена змінам клімату та освіті в галузі сталого розвитку; – започатковано ініціативу «Дослідники у школах», яка об'єднує молодих дослідників із вчителями та учнями щодо зміни клімату та сталого розвитку; – розроблено навчальні матеріали щодо сталого розвитку, кліматичної та екологічної кризи для початкових і середніх шкіл.
5.	<p><i>Європейський освітній простір у світі.</i> ЄС зміцнюватиме свою міжнародну співпрацю з країнами та регіонами по всьому світу в галузі освіти.</p>	<p>Посилене міжнародне співробітництво в галузі освіти та навчання з третіми країнами по всьому світу має важливе значення для вирішення наявних і можливих нових глобальних викликів. Обмін теоретичними та практичними знаннями у цих сферах також сприяє досягненню геополітичних пріоритетів ЄС.</p> <p><i>Ініціативи ЄС:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – розширення міжнародного виміру програми Еразмус+ на 2021-2027 рр.; – підвищення актуальності європейської вищої освіти через проєкт Study in Europe; – участь у політичному діалозі з питань освіти з низкою країн по всьому світу.

Дані сформовано з [1]

Зауважимо, що в «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні», підготовленій провідними вченими НАПН України,

увиразнено такі форсайтні орієнтири для української освіти в умовах європеїзації та глобальної інтеграції:

- конвергенція з європейськими країнами ключових показників, які визначають напрями та сутність розвитку національної освіти;
- оптимізація моделей управління та фінансування з урахуванням тенденції децентралізації, посилення ролі регіонів у прийнятті рішень, розбудови державно-громадсько-приватного партнерства;
- подальша трансформація змісту освіти на компетентнісних засадах і розроблення валідних вимірників оцінювання набуття молоддю ключових і предметних компетентностей;
- наближення освіти до потреб суспільства, а професійної – до потреб ринку праці [7].

Висновки та пропозиції. SWOT-аналіз ініціативи Європейської Комісії «Європейський освітній простір» довів ще раз, що євроінтеграція – це цілісний процес із певною внутрішньою логікою розвитку, виокремленням наративів і якісних характеристик. Інтеграційні процеси, які сьогодні мають місце в освіті – це новаційний вектор розвитку національної освітньої системи в умовах європеїзації та глобальної інтеграції з оперттям на законодавчу базу, системну державну політику, довгострокові стратегічні пріоритети та належне наукове обґрунтування при збереженні й розвитку досягнень і традицій української школи. Реалізація євроінтеграційних пріоритетів в освіті передбачає обмін досвідом і запровадження кращих європейських практик насамперед цифровізації освіти, продовження реалізації реформи НУШ, участь в ініціативі ЄС «Європейський зелений курс», у реалізації Плану дій ЄС «ERA vs CORONA» та програми у сфері професійної освіти «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України», імплементації зобов'язань Болонського процесу, активізації співпраці у рамках поточних та майбутніх програм Еразмус+, удосконалення умов підтримки міжнародної академічної мобільності з метою інтеграції українських дослідників до європейського освітнього простору [5].

Таким чином виокремлюються такі стратегічно ціннісні євроінтеграційні пріоритети у сфері освіти і науки: 1) інтеграція України до інноваційного

європейського освітнього простору; 2) активізація участі українських дослідників у наукових, науково-технічних та інноваційних програмах й ініціативах ЄС; 3) розбудова системи забезпечення якості освіти і навчання відповідно до європейських стандартів та рекомендацій; 4) розширення можливостей академічної мобільності для учнів, студентів, викладачів і дослідників ЄС [12].

Перспективою подальших розвідок убачаємо поглиблений аналіз теоретичних і практичних аспектів адаптації національної освіти України до європейських стандартів, осмислення пріоритетів, принципів та напрямів реформування національної освіти в контексті її інтеграції в європейський і світовий освітній простір.

Список використаних джерел:

1. *European Education Area explained*. (2024). European Commission. <https://education.ec.europa.eu/about-eea/the-eea-explained>
2. Єгоров, Г., Лавриченко, Н., & Мельниченко, Б. (2008). *Тенденції реформування загальної середньої освіти у країнах Європейського Союзу* (Н. Лавриченко, Ред.). Інститут педагогіки НАПН України.
3. Кобернік, С., Кузьміна, Н., Овчарук, О., Паращенко, Л., Степанов, Ф., & Тараненко, І. (2008, 17 квітня). *Концепція змісту освіти для європейського виміру України*. Освіта.ua. <https://osvita.ua/school/method/581/>
4. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні, ратифіковано Законом України № 1273-XIV (1997) (Португалія, Лісабон). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text
5. Кравченко, С. (2024). Інтеграція як сучасна тенденція розвитку освіти. У *Компетентнісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи* (с. 130–133). <https://lib.iitta.gov.ua/740903/>
6. Кремень, В. (Ред.). (2010). *Біла книга національної освіти України*. НАПН України.
7. Кремень, В. Г. (Ред.). (б. д.). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні*. Педагогічна думка.

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/nrk/Analitychni-materialy/7-natsionalna-dopovid-pro-stan-i-rozvitok-osviti-v-ukraini.pdf>

8. Локшина, О. (2024). Європейський освітній простір як інтеграційна перспектива української освіти. *Український педагогічний журнал*, 2, 6–17. <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/739/854>
9. Про затвердження дорожньої карти європейської інтеграції України у сферах освіти і науки до 2027 року, наказ МОН України № 1501 (2023) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1501729-23#Text>
10. Спільна декларація міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти», декларація (1999) (Італія, Болонья). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_525#Text
11. Хан, Є. (2016). Участь України у формуванні єдиного європейського освітнього простору: нормативно-правова база. *Європейські історичні студії*, 5, 144–155. <http://eustudies.history.knu.ua/uk/yevgen-han-uchast-ukrayiny-u-formuvanni-yedynogo-yevropejskogo-osvitnogo-prostoru-normatyvno-pravova-baza/>
12. Шкарлет, С. (б. д.). *Реформи МОН направлені на євроінтеграцію України*. Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/news/reformi-mon-napravleni-na-evrointegratsiyu-ukraini-sergiy-shkarlet>